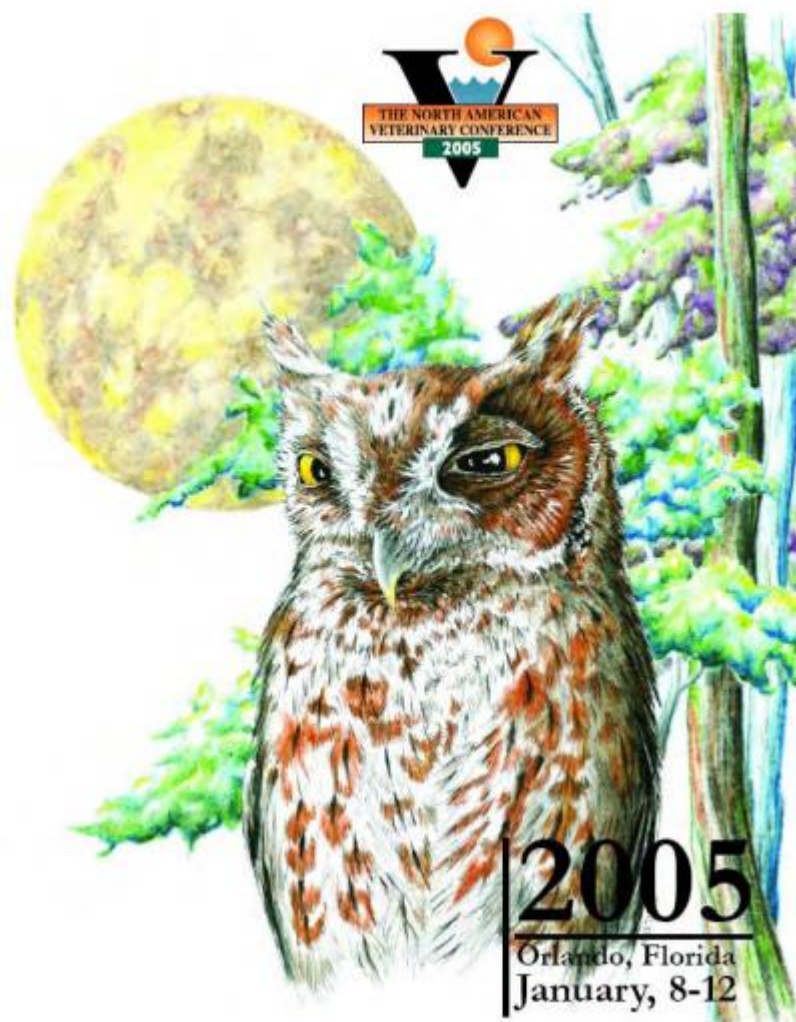

NAVC Közlemény
North American Veterinary Conference
Jan. 8-12, 2005, Orlando, Florida

NAVC engedélyével publikálva az IVIS weboldalon
<http://www.ivis.org/>

MEGHARAPJA A KEZET, MELY ETETI: AZ AGRESSZIÓ ÉS A PAPAGÁJ

Liz Wilson, CVT
Okleveles Papagájviselkedés konzultáns
Philadelphia, PA

Egy gyakori panasz a papagáj tulajdonosoknak a csípés, ami viszont a körülményektől függően persze, de könnyen orvosolható. A rikácsolással ellentétben a csípés nem feltétlenül ösztönös cselekedet. Vadon élő madarak megfigyelései alapján a csőrt evésre, tollázkodásra vagy egymás közti kommunikációra használják, de nem fegyverként társaikkal szemben. A fizikai erőszak helyett bonyolult testbeszéddel, tollak mozgásával és hangjukkal fejezik ki nemtetszésüket. Mikor a különbségek nem megoldhatók ilyen módon, a papagájok inkább elrepülnek, minthogy harcba kezdjenek.^{1,2,3} Fogságban tartásuk során gyakran szárnytollaikat levágják, így az elrepülés nem opció. Ekkor jönnek a csípések.

Mikor csípéssel kapcsolatos esetekkel dolgozunk, valakinek biztossággal kell igazolnia, hogy csípés valóban megtörtént. Naívabb tulajdonosok gyakran úgy gondolják, hogy a madaruk „megcsípte” őket minden egyes alkalommal, hogy az a csőrével hozzájuk ért. A csípés súlyossága eldönthető pár kérdéssel, mint például „Vérzett?” vagy „Mennyire horzsolta le a bőrt?”.⁴

A CSÍPÉS FUNKCIÓJA

Szükséges először is rájönni a viselkedés okára, hogy megfelelő tanácsot adhassunk, így egy részletes viselkedésleírás szükséges. A problémás viselkedés gyakran *tünet* – nem maga a probléma. Számtalan behatás okozhat agressziót, ezeket fel kell deríteni és megszüntetni, máskülönben a csipkedés folytatódik. Az agressziót okozhatja félelem, önvédelem, vagy területük védelmezése.

FÉLELEM-AGRESSZIÓ

A félelemből eredő agressziót mondhatnánk úgy is, hogy „a legjobb védekezés a támadás”, azok, akik pedig erre agresszióval válaszolnak csak megerősítik ezt a stratégiát. Ha ily módon próbál valaki boldogulni egy félelem-agresszív madárral, csak még több félelmet és agressziót szül. Ehelyett a tulajdonosnak tanulmányoznia kell a környezetet és felismerni a technikákat, amelyekkel finoman hozzászoktathatja a madarak a félelem okához.

Esettanulmány: Félelem-Agresszió –Általában aranyos és kedves, Gracie, egy 9 hónapos lilahomlokú amazon váratlanul csípni kezdett, mikor a tulajdonos barátai foglalkoztak vele

Gracie félelmében csipett, és ha ezt agresszívan reagálták le, pillanatokon belül egy elszánt vadállattá vált. Az ismeretlen emberek kényelmetlenséget okoztak neki, szüksége volt némi szocializációra. Türelemmel és megértéssel gazdája elkezdte bemutatni számára idegen embereknek. Gracie-nek mindössze illedelmesen az emberek karjára kellett lépnie egy pillanatra, hogy bőséges mosolygást és dicséretet kájon. Mivel pozitív dolgok történtek vele, Gracie lassan megtanulta élvezni más emberek társaságát is.

Esettanulmány: A csípés mint önvédelem – Egy rendkívül illedelmes 3 éves jákópapagáj egyik napról a másikra gazdát csipkedni kezdte, mely során vér is folyt.

Mikor megkérdezték, a tulajdonos elismerte, hogy a madár csak akkor próbált csípni, mikor meg akarta simogatni, és a madár többször is eltolta gazdája kezét mielőtt megcsípte volna. Ez egy egyértelmű példája a tanult, önvédelemként használt csípésnek. A madár finoman közölte amit szeretne, de tulajdonosa ezt nem értette. A csípéssel a madár elérte, amit szeretett volna – ezzel arra jött rá, hogy csak erőszakkal volt képes közölni mondandóját. Kiderült, hogy a papagáj illedelmesen visszautasította a törődést, goromba dolog volt ezt figyelmen kívül hagyni. Amint a tulajdonos felhagyott azzal, hogy a madárra erőltesse magát, a csípés abbamaradt.

TERRITORIÁLIS AGRESSZIÓ

Ahogy azt énekesmadarakkal végzett kísérlet bebizonyította, mikor nagytestű ragadozók (például kutyák, emberek) tavaszi időszakban megközelítették őket, a madarak territoriális viselkedést mutattak. A kedvenként tartott madaraknál ez a viselkedés általában a kalitkára és játszóhelyekre irányul, problémát jelenthet, ha a tulajdonos már meg sem közelítheti ezeket a helyeket. Ha madarunknak teljes szabadsága van a lakásban, az csak ront a helyzeten, mivel a papagájok mindig nagyobb és nagyobb területet vesznek birtokba.⁵ Szélsőséges esetben a papagájok az egész házat magukénak tekinthetik, megtámadva mindenkit, aki a területre lép engedélyük nélkül.

A gondozók megelőzhetik ezt a problémát, ha ők kontrollálják a kalitkához való hozzáférést. A papagáj megtanítható a kalitkából parancsra ki-és bemászásra, hogy az ember kezére vagy abban tartott botra álljon kérésre, ha ki szeretnének jönni a kalitkából.⁶ Nem szabad csak egyszerűen kinyitni az ajtót és elsétálni, ezzel megengedve, hogy maguk döntsék el mikor akarnak kijönni. Az étellel motiválható madaraknak néhány finom falattal könnyen megtanítható a kalitkából való kivétel és a visszatétel.

Mivel a papagájok intelligens lények, rendelkeznek saját véleménynyel, így engedélyeznünk kell számukra az emberi közeledés elutasítását, némi jó megérzés szükséges a szituáció megfelelő elbírálásához. Chris Davis kollégám ezt úgy kivitelezte, hogy megkérdezi a madártól, szeretne-e kijönni a kalitkából. A papagájok ezt a kérdést oly módon válaszolják meg, hogy gazdájuk felé indulnak, vagy felemelik egy lábukat. A negatív választ a gazdától való eltávolodással vagy hátat fordítással közlik. Ha ki szeretne jönni, kinyitja az ajtót, és felkínálja a kezét, hogy lépjen rá a madár. Elutasítás esetén egyszerűen elhúzódik. Nem utasította a madarat parancsszóval, így nem szükséges rávenni a feladat elvégzésére.⁵ Még a legjólneveltebb papagáj is ellenszenves lehet idegenekkel, ha azok a területére lépnek minden bejelentés nélkül. A gondozónak kell kivennie a madarat a kalitkából (ha szeretne kijönni) és ekkor bemutatni a madarat a vendégeknak.

Esettanulmány: Territoriális agresszió – Egy 14 éves hím sárgatarkójú amazon megtámadta és megcsípte a család tagjait, mikor azok a kalitka előtt sétáltak el.

A védett terület elhelyezkedése erősen befolyásolhatja a viselkedést. Ennek az amazonnak a kalitkája egy mozgalmas helyiség közepén volt elhelyezve. Mivel társaságkedvelő lények, a papagájok általában szeretnek a nyüzsgés közepében lenni, de frusztrálhatja őket az állandó járkálás a személyes területükön. Ezt a problémát megoldotta a kalitka nyugalmasabb helyre mozgatása, ahonnan a papagáj továbbra is szemlélhette az eseményeket, de mégsem zavarták mások.

FÉLTÉKENYSÉG – A TERRITORIÁLIS VISELKEDÉS EGY NYÚLVÁNYA

Másodlagosan a féltékenységet is területi viselkedésnek vesszük, a párok közti kötődés része, általában olyan fajoknál, amelyeknek párjuk állandó.⁷ Az emberükhöz kötődő madarak egész évben védelmezőleg léphetnek fel, de jellemzően tavasszal megfigyelhető a viselkedés. Az efféle szituációk nagyon illékonyak, a kiválasztott személynek feltétlen ügyelnie kell mások épségére.

„MAGASSÁG-DOMINANCIA”

Már szakirodalomban is taglalták a „magasság-dominanciát” és „előzmény nélküli csípéseket”, ezáltal az emberek elkönnyvelték, hogy a madarakat csak szemmagasság alatt lehet tartani, ha meg akarjuk előzni a problémákat. Viszont elég valószínűtlen, hogy a magasság önmagában bármi problémát is okozna. Inkább a magasság felerősít már eleve meglévőket. Máshogy megfogalmazva, amely madarak kezelhetetlenné válnak szemmagasság felett, azok már eleve kezelhetetlenek voltak – ezt a magasság csak jobban felszínre hozta.⁸

Átmeneti megoldásul szolgálhat, ha a tulajdonos kerül magasabb helyzetbe, amíg visszaszerzik az irányítást madaruk felett. Például egy kis szék segítségével könnyebben hozzáférünk a madárhoz egy magasabb játszóhelyén.⁹ A viták még folynak erről, de eltekintve az indoktól, a papagájok lényegesen elfogadóbbak gazdáikkal, mikor a földön vannak, mint mikor a magasban.

PAPAGÁJOK VÁLLRA HELYEZÉSE

A magassággal összeköthető problémák folytatásaként a papagájok vállon hordozása egy régóta gyakorolt, ám rendkívül veszélyes szokás. Ez a hagyomány nem volt veszélyes egészen az 1980-as évekig, mikor megjelentek a kézzel nevelt papagájok.

Egy vállon pihenő madárnak könnyű elérése van a gazdája sérülékeny, fontos anatómiai részeihez (szemek, fülek, orr, ajkak stb.), amik könnyen áldoztatá válnak egy csípésnek. Az arc sérülései akár maradandók is lehetnek, nem csak az ember anatómiáján, hanem a papagáj-ember kapcsolatában is. Komoly sérülések keletkezhetnek mikor a madár megcsúszik, és ijedtében megpróbál elkapni valamit, amiben megkapaszkodhat. A sérülés gyógyulásán nem segít, hogy mindez csak véletlenül történt. Ez a sérülésekre való potenciál abból ered, hogy az ember ebben a helyzetben nem képes a madár testbeszédét olvasni, pedig a madár már korábban figyelmeztethette a következő bajra. Ha valamiben a papagájok viselkedésével foglalkozó szakemberek egyet értenek, akkor az a vállon való hordozás hanyagolása.^{9,10,11,13}

A CSÍPÉS MEGELŐZÉSE

A legtöbb csípés akkor történik, mikor az emberek nem figyelnek. Ha az ember egyszer megtanulja olvasni a testbeszédüket, nagyon könnyen elkerülhetők. Egy papagáj csak akkor csíp, ha minden más kommunikációs forma kudarcot vallott. A csípést pedig azért folytatja, mert ebben megerősítették. Ahogy a fentebb leírt jákópapagáj esetében is, a papagájok gyakran válaszolnak a nem kívánt közeledésre egy lábuk felemelésével, vagy a kéz eltolásával. Akkor csípi meg az embereket, ha ők figyelmen kívül hagyták ezeket a figyelmeztetéseket.

Bizonyos körülmények között nagyobb eséllyel történik csípés, például ha a tulajdonos egy időben próbál a papagájára és a telefonra is figyelni.

Sok papagáj nem tűri a telefonokat. Mikor a telefon csörög, az emberek azt azonnal felveszik, vállukhoz emelve a telefont és figyelmet fordítva rá.

Ebből kiindulva nem is olyan meglepő, hogy a papagájok nem kedvelik az ilyen eszközöket.

HA KORREKCIÓ SZÜKSÉGES...

Egy már gyakorlott madarász aki felismeri a papagájok testbeszédét könnyedén elkerül mindennemű agressziót szemkontaktussal és kezének vagy egy ujjának megemelésével, miközben normál hangerővel de határozottan annyit mond „Jó legyél” vagy „Nyugalom”.

Ritkán töri meg egy papagáj a szemkontaktust, csak hogy csíphessen. Más elterelési módok közé tartozik valamilyen tárgy adása, amit megfoghat vagy ráharaphat a madár amíg fellép az ember kezére, vagy valamilyen indokból nem szemből, hanem hátulról vesszük fel a madarat. A csípés megelőzése a legjobb technika.

A cikk írója szerint egy effektív módja a dorgálásnak a csúnya tekintet a madárra, társítva egy csendes és mogorva „Nem”-el. A kezét újra felajánlva a madárral tudatosítja, hogy elvárja tőle a feladat elvégzését, és a normális viselkedést. Ritkán történik második csípés.

Ha a papagáj akkor csíp, mikor kézre van állítva, két kiváló technika is alkalmazható arra, hogy kibillentsük egyensúlyából egy pillanatra. Mattie Sue Athan „Imbolygó korrekció” ajánlása egy apró forgatás a kézen¹⁴, míg Davis „Kis földrengése” a kar gyors leengedését jelenti pár milliméterre.⁹ Mindkét technika odafigyelést igényel, hogy esés ne történjen, máskülönben a bizalom könnyen megtörhet. Ha kitartóan alkalmazzák, a papagáj megérti a kapcsolatot a csípés és az egyensúly elvesztése közt, amit a legtöbb madár nem kedvel. Viszont ha bármelyik technika is erőszakosan kerül alkalmazásra, a papagáj belecsimpaszkodhat az ember kezébe, hogy elkerülje az esést, ami gyakran komolyabb sérülést eredményez, mint amilyet alaptól kapott volna az ember. Miután ilyen eset történt, nincs szükség további korrekcióra, mint például a papagáj kalitkába zárására.

Fontos, hogy a gondozó reakciója az adott madár érzékenységéhez legyen igazítva. Minden dorgálást a madárhoz kell igazítani. Nem lehet ugyanúgy reagálni egy szorongó madár csipkelődésére, mint egy önvédelemből fakadó, komoly csípésre.

ÖSSZEZÉS

A papagájok testbeszédének részletes megfigyelésével a tulajdonosok elkerülhetik a sérüléseket. A papagájok viselkedésének megértése szintén segít az őket motiváló indokok felismerésére, amik által elkerülhetők az agresszív megnyilvánulások. Dráma és zavar hiányában a támadó jellegű szituációk nem válnak szokássá. Egyértelmű szabályok, kitartás és agresszió mentes foglalkozások mind segítenek a nem kívánt viselkedésformák megoldásában.

REFERENCIÁK

1. Shade R, Bronze-winged Pionus research project. *Original Flying Machine* 2(42):42-45, 2000.
2. Shindlinger M, Lecture: Tracking the wild amazons. D Grindol's Pet Bird Seminar, San Jose, CA, March 1999.
3. Williams J, Steve Martin, trainer. *Bird Talk* 3(25):25-28, 1985.
4. Wilson L, Behavior problems in pet parrots. *Manual of Avian Medicine*, Olsen G, Orosz S (eds). Philadelphia, PA, Mosby, 2000:124-147.
5. Davis C, Today the sofa, tomorrow the world! *Bird Talk Magazine* 14(6):44-47, 1996.
6. Blanchard S, Cage etiquette. *Companion Parrot Handbook*. Oakland, CA, Abbey Press.1999: 69.
7. Burger J, The Parrot Who Owns Me. New York, Random House Inc, 2001:134-135.
8. Wilson L, Height dominance revisited. *Original Flying Machine* 5:11, 2001.
9. Davis C, Caged bird behavior, taming, and psychology with common behavioral problems and solutions. In Roskopf W, Woerpel R (eds): *Diseases of Cage and Aviary Birds* 3rd ed. Philadelphia, Williams and Wilkins, 1996:19-29.
10. Athan MS, The importance of being "tall." *Guide To A Well-Behaved Parrot*. Hauppauge, NY, Barrons, 1993:64-66.
11. Blanchard S, Problems with parrots on shoulders. *Pet Bird Report* 25(5):5, 1995. Davis C, New techniques in pet avian behavior modification. *Proc Ann Conf AAV*, 1989:183-189.
12. Wilson L, Behavior problems in adolescent parrots. *Proc Ann Conf AAV*, 1995, pp 415-418.
13. Athan MS, Beyond biting. *Guide To Companion Parrot Behavior*. New York, Barrons, 1999:157.